

<https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2024.3.310169>

УДК 55(092)

E-mail: akiyo99@ukr.net,
<https://orcid.org/0009-0002-4250-4787>;
olga.anistrat@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-5270-7900>;
july.vern@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6532-8451>

*Corresponding author /
Автор для кореспонденції:
O.Yu. Anistratenko, olga.anistrat@gmail.com

Received / Надійшла до редакції:
18.07.2024

Received in revised form /
Надійшла у ревізованій формі:
30.08.2024

Accepted / Прийнята:
09.09.2024

Keywords: biography; Cenozoic deposits;
stratigraphy; paleontological collections;
inventory.

Ключові слова: біографія;
кайнозойські відклади; стратиграфія;
палеонтологічні колекції;
інвентаризація.

© Видавець Інститут геологічних наук
НАН України, 2024. Стаття опублікована за
умовами відкритого доступу за ліцензією
CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher Institute of Geological Sciences
of the National Academy of Sciences of
Ukraine, 2024. This is an Open Access article
under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Наукова спадщина та палеонтологічна колекція члена-кореспондента НАН України Володимира Миколайовича Семененка (до 90-річчя з дня народження)

Д.В. Іванов¹, О.Ю. Аністратенко^{1,2*}, Ю.В. Вернигорова^{1,2}

¹Інститут геологічних наук НАН України, Київ, Україна; ²Інститут зоології НАН України
ім. І.І. Шмальгаузена, Київ, Україна

Scientific heritage and paleontological collection of Corresponding Member of the NAS of Ukraine Volodymyr M. Semenenko (to the 90th anniversary of birthday)

D.V. Ivanov¹, O.Yu. Anistratenko^{1,2*}, Yu.V. Vernyhorova^{1,2}

¹Institute of Geological Sciences of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine; ²I.I. Schmalhausen Institute of
Zoology of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

A brief overview of the scientific heritage of the outstanding figure of Ukrainian geological science – stratigrapher, paleontologist and field researcher Volodymyr M. Semenenko. The most important points of his contribution to the development of the stratigraphy of the Eastern Paratethys are formulated and general information about the paleontological collection kept in the department of stratigraphy and paleontology of Cenozoic deposits of the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine is provided.

Цитування: Іванов Д.В., Аністратенко О.Ю., Вернигорова Ю.В. Наукова спадщина та палеонтологічна колекція члена-кореспондента НАН України Володимира Миколайовича Семененка (до 90-річчя з дня народження). *Геологічний журнал*. 2024. № 3 (388). С. 89–95. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2024.3.310169>

Citation: Ivanov D.V., Anistratenko O.Yu., Vernyhorova Yu.V. 2024. Scientific heritage and paleontological collection of Corresponding Member of the NAS of Ukraine Volodymyr M. Semenenko (to the 90th anniversary of birthday). *Geologichnyy Zhurnal*, 3 (388): 89–95. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2024.3.310169>

Цього літа ми відмічаємо 90-річчя з дня народження видатного вченого, палеонтолога і стратиграфа, дослідника кайнозою Паратетису, а також багаторічного завідувача відділу стратиграфії та палеонтології кайнозойських відкладів, члена-кореспондента НАН України Володимира Миколайовича Семененка (18 липня 1934 – 24 січня 2012).

Все своє наукове життя В.М. Семененко присвятив вирішенню проблем кореляції неогенових відкладів Паратетису, Тетису (Середземномор'я) і Світового океану.

З 1956 р. після закінчення геологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка шість років працював у польових геолого-знімальних партіях Укргеолуправління. В 1962 р. вступив в очну аспірантуру у відділ кайнозою Інституту геологічних наук АН УРСР. Ще зовсім молодою людиною, але вже досвідченим дослідником В.М. Семененко взяв участь у підготовці видання «Геология СССР. Т. 5. Украинская ССР и Молдавская ССР», а саме написав розділи «Азово-Кубанский железорудный бассейн», «Присивашье» та «Железорудные отложения Северного Приазовья» до третьої частини цього тому (Геология СССР..., 1963).

На основі узагальнення зібраних під час геологічної зйомки матеріалів В.М. Семененко у 1966 р. захистив кандидатську дисертацію «Геология и стратиграфия киммерийских и кувальничких отложений Северного Приазовья УССР»,

в якій представив результати стратиграфічних досліджень кімерійських відкладів Приазов'я та вніс суттєві корективи до Уніфікованої схеми неогену півдня СРСР 1959 р., зокрема до кореляції пліоцену Чорноморського та Каспійського басейнів (Семененко, 1966а).

В 1972 р. Володимира Миколайовича окремим рішенням Неогенової комісії МСК СРСР було включено до Міжнародної групи з неогену Паратетису Регіонального комітету зі стратиграфії Середземноморського Паратетису (РКССН). У складі цієї Міжнародної групи протягом 1973–1983 рр. він був відповідальним виконавцем ряду першочергових тем проекту № 25 Міжнародної програми геологічної кореляції ЮНЕСКО «Стратиграфічна кореляція неогену Тетису і Паратетису».

Одночасно з розробкою стратиграфії неогену всі ці роки вчений веде великі госпдоговорні роботи з організаціями Міністерства геології УРСР.

У 1984 р. Володимир Миколайович захистив у Московському держуніверситеті докторську дисертацію, яку незабаром опублікував як монографію «Стратиграфическая корреляция верхнего миоцена и плиоцена Восточного Паратетиса и Тетиса» (Семененко, 1987).

Багато років В.М. Семененко був неодмінним учасником та доповідачем на конгресах РКССН, неодноразово обирався до складу бюро виконкому РКССН, а з 1990 р. був членом підкомісії зі Світового неогену Міжнародного Союзу Геологічних наук. Крім того, він сумлінно працював у складі Стратиграфічної комісії Карпато-Балканської геологічної асоціації та брав участь

В.М. Семененко на польовій екскурсії. Напис на звороті: «с. Симеонино в долине Дуная, верхний сармат (нижнехерсонские отложения с *Maetra balcica*)». Архів відділу. Без дати

V.M. Semenenko on a field trip. Inscription on the back: «Simeonino village in the Danube valley, Upper Sarmatian (Lower Khersonian beds with *Maetra balcica*)». Department archive. No date

Володимир Миколайович Семененко, ІГН АН УРСР, м. Київ, 1989 р. Архів відділу

Volodymyr M. Semenenko, IGS AS of the Ukrainian SSR, Kyiv, 1989. Department archive

В.М. Семененко на польовій екскурсії. Напис на звороті: «с. Симеонино в долине Дуная, верхний сармат (нижнехерсонские отложения с *Maetra balcica*)». Архів відділу. Без дати

V.M. Semenenko on a field trip. Inscription on the back: «Simeonino village in the Danube valley, Upper Sarmatian (Lower Khersonian beds with *Maetra balcica*)». Department archive. No date

В.М. Семененко на польовій екскурсії. Напис на звороті: «Керч[енский] п-ов. Украинско-грузинская экспедиция. Слева направо: проф. И.Г. Тактакишвили, его аспирант Дато, водитель Али». В.М. Семененко другий зліва, далі на фото О.А. Сіренко, О.Д. Моськіна, В.М. Мацуї. Архів відділу. Без дати

V.M. Semenenko on a field trip. Inscription on the back: «Kerch peninsula. Ukrainian-Georgian expedition. From left to right: prof. I.G. Taktakishvili, his graduate student Dato, driver Ali». V.M. Semenenko is the second from the left, next in the photo are O.A. Sirenko, O.D. Moskina, V.M. Matsui. Department archive. No date

у кількох її конгресах; був головою Національного комітету України з Міжнародної програми геологічної кореляції ЮНЕСКО.

Коротко висвітлимо деякі складові наукової спадщини, що залишив нам Володимир Миколайович.

В.М. Семененком, на підставі власних детальних досліджень молюсків, а також аналізу даних з розподілу остракод (дані В.Г. Шеремети) та дрібних ссавців (дані Т.Г. Шевченко та Е.О. Вангенгейм), деталізовано стратиграфію пізнього міоцену–квартеру півдня України. А саме: здійснено кореляцію кімерійських відкладів Північного Приазов'я зі стратотиповими розрізами кімерію на Керченському півострові (Семененко, 1966а, б, 1987; Семененко, Мацуї, 1977); досліджено куяльницькі відклади Північного Причорномор'я та Північного Приазов'я, які також зіставлено з одновіковими відкладами Грузії (Семененко, 1960; Семененко, Шеремета, 1963, 1965; Семененко, Новодран, Люльєв, 1966); детально проаналізовано стратиграфію та вік гурійських відкладів півдня України (Семененко, 2005). Вперше, поєднавши дані за молюсками (як власні, так й інших дослідників), нанопланктоном (дані С.А. Люльєвої) та палеомагнітним датуванням (дані групи М.А. Певзнера), отримано вік понтичних, кімерійських, куяльницьких та гурійських відкладів Керченського півострова (рис. 1), проведено їх кореляцію з одновіковими відкладами Каспійського басейну, а також отримано міжрегіональну кореляцію пізньокайнозойських відкладів Чорноморського басейну з одновіковими відкладами Середземномор'я (рис. 2) (Семененко, Люльєва, 1978; Семененко, Певзнер, 1979).

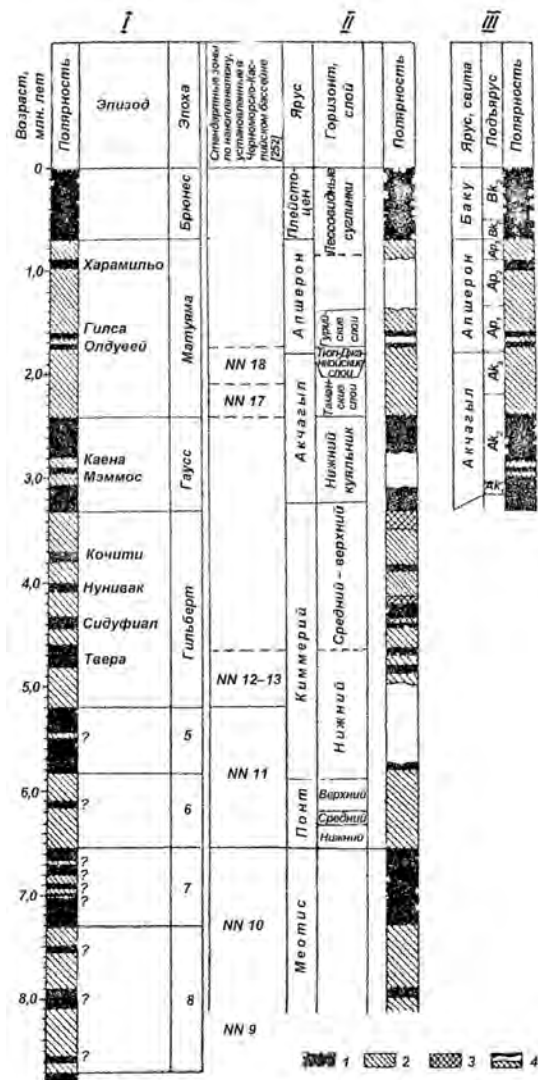
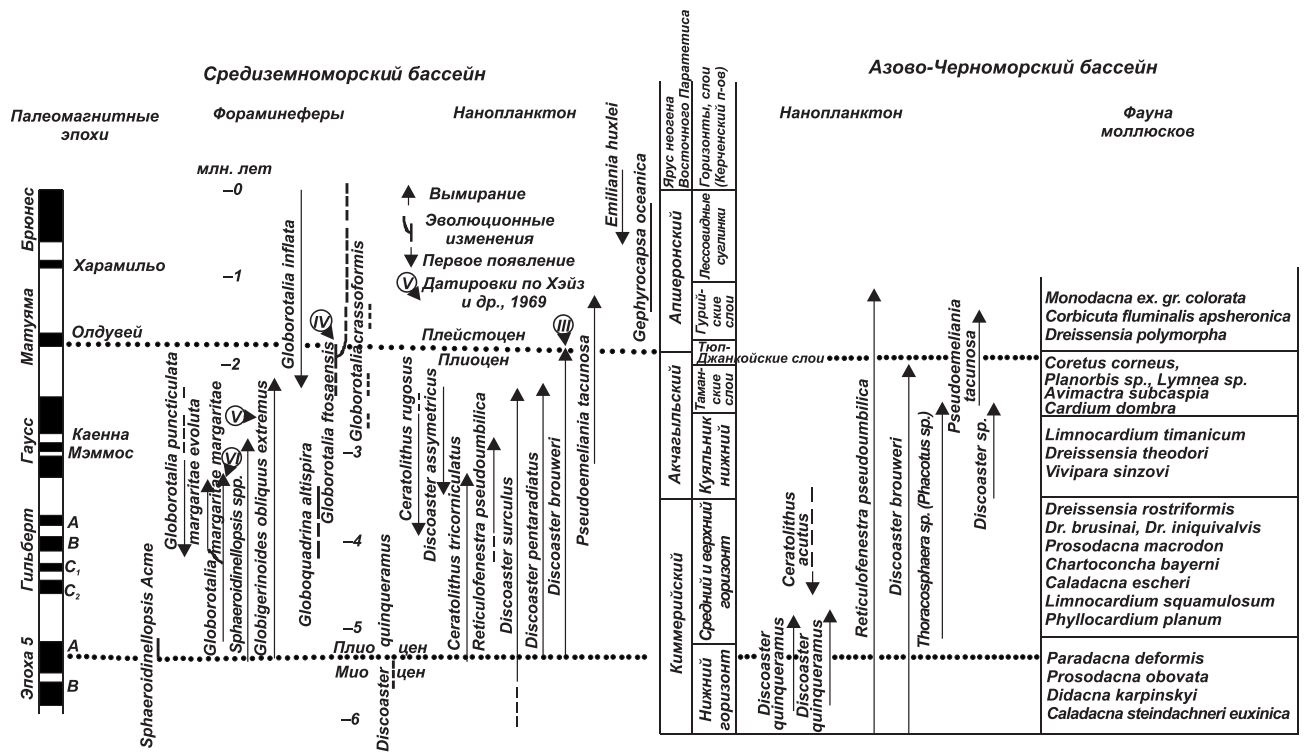

Рис. 1. Кореляція верхньокайнозойських відкладів Чорноморського та Каспійського басейнів за палеомагнітними та біостратиграфічними даними (Семененко, Певзнер, 1979). Умовні позначення: I – палеомагнітна шкала Кокса, II – Каспійський басейн, III – Керченський півострів

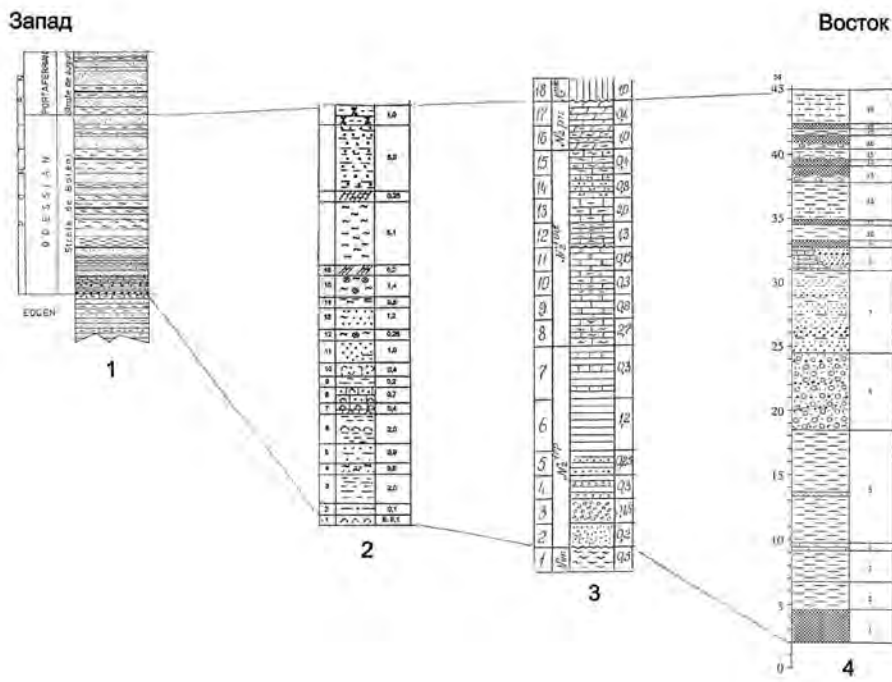
Fig. 1. Correlation of Upper Cenozoic deposits of the Black Sea and Caspian basins according to paleomagnetic and biostratigraphic data (Semenenko, Pevzner, 1979). Symbols: I – Cox paleomagnetic scale, II – Caspian basin, III – Kerch Peninsula

Рис. 2. Кореляція глибоководних верхньокайнозойських відкладів Середземного моря з верхньокайнозойськими відкладами Чорноморського басейну (Керченський стратотиповий район), прив'язаних до палеомагнітної часової шкали (Семененко, 1987)
Fig. 2. Correlation of deep-water Upper Cenozoic sediments of the Mediterranean Sea with Upper Cenozoic sediments of the Black Sea Basin (Kerch stratotype area) related to the paleomagnetic time scale (Semenenko, 1987)

Вже на початку 2000-х років В.М. Семененко першим в Україні розпочав дослідження з цикло-стратиграфії: проаналізував циклічну ритмічність у понтичних та кімерійських відкладах декількох розрізів Східного Паратетису (рис. 3) та, припустивши, що вона є проявом астрономічних факторів, зіставив її з циклічністю, визначеною

для одновікових відкладів Середземномор'я (Семененко, 2007). На жаль, йому не вистачило часу та здоров'я отримати фундаментальні результати за даним науковим напрямом.
 Вчений є автором та співавтором понад 150 наукових праць, серед яких фундаментальні колективні монографії зі стратиграфії неогену.

Рис. 3. Циклічна ритмічність в понтичних і кімерійських осадах Причорномор'я як прояв астрономічних факторів. Розрізи ранньопонтичних відкладів Східного Паратетису (Семененко, 2007). Умовні позначення: 1 – Дакійський басейн (за І. Андреску), 2 – с. Виноградівка (за В.А. Коваленком), 3 – м. Одеса (за К.К. Проніним), 4 – с. Любимівка (за М.А. Певзнером)
Fig. 3. Cyclic rhythmicity in Pontic and Cimmerian sediments of the Black Sea as a manifestation of astronomical factors. Cross-sections of the Early Pontic deposits of the Eastern Paratethys (Semenenko, 2007). Symbols: 1 – Dacian basin (after I. Andreescu), 2 – Vynogradivka village (after V.A. Kovalenko), 3 – Odessa city (after K.K. Pronin), 4 – Liubymivka village (after M.A. Pevzner)

Палеонтологічна колекція, залишена в спадок Володимиром Миколайовичем Семененком очолюваному ним тривалий час відділу кайнозою, має вирішальне значення для розуміння його стратиграфічних побудов та для сучасних наукових досліджень, що оперують суттєво розширеними методами видобутку інформації. Адже місцезнаходження викопних решток з різних причин вже стали недоступними для збору нових зразків. Інвентаризація, впорядкування і каталогізація цього та інших історичних зібрань є одним з важливих аспектів діяльності науковців відділу.

В основу колекції В.М. Семененка покладено насамперед його збори з відслонень і свердловин Приазов'я й Азовського моря та інших районів Східного Паратетису починаючи з 1950–1960-х років. Ці збори є матеріальним підґрунтям його теоретичних розробок зі стратиграфії Паратетису, втілених у численних наукових працях, у тому числі великих узагальнюючих монографіях.

Робота з упорядкування колекції В.М. Семененка наразі триває. Попередньо опрацьовано понад

230 лотів, що належать до 45 свердловин. Більшість лотів являють собою коробки з відібраними та визначеними черепашками двостулкових та червононогих молюсків (рис. 4). В цілому в нашому каталозі вже зареєстровано матеріали для більше ніж 60 видів. Хоча дослідник не описував нових таксонів, його колекція має важливе дидактичне значення як зібрання визначених до виду черепашок (так звана еталонна колекція), що дозволяє бачити розуміння Володимиром Миколайовичем цих видів. Документовані зразки по-різному: частина лотів має власну детальну етикетку з інформацією від номера свердловини до латинських назв визначених таксонів; окремо бачимо ящики з нумерованими зразками та паперовим каталогом з розшифруванням цих номерів. Крім того, частина зразків являє собою первинний (камінний) матеріал зі свердловин та відслонень, придатний до подальшого літологічного та палеонтологічного дослідження. Найвні також матеріали первинного відбору, без визначення, але з прив'язкою до зразків.

Рис. 4. Загальний вигляд та деякі зразки із зібрання черепашок неогенових молюсків В.М. Семененка
Fig. 4. General view and some samples from the collection of Neogene mollusk shells by V.M. Semenko

Невід'ємною складовою колекції В.М. Семененка також є його польові книжки. Вони наразі попередньо оцифровані та будуть розшифровані і співвіднесені з матеріальними лотами.

Після попередньої інвентаризації планується упорядкування та каталогізація колекції. Наразі наше повідомлення є попереднім і призначене ознайомити палеонтологів з поточною роботою з інвентаризації колекційних матеріалів. За результатами цієї роботи буде створена база даних у середовищі Microsoft Access.

Microsoft Access – це система управління базами даних, яка має велику кількість функцій, включаючи зв'язані запити, сортування по різних полях, зв'язок із зовнішніми таблицями і базами даних. Це дозволить в подальшому швидко знаходити інформацію за кожним елементом колекції та місцезнаходженням свердловини, відповідно швидко знаходити та сортувати необхідну інформацію та зв'язок по кожній позиції бази даних.

Лоти колекції В.М. Семененка були занесені в базу даних за такими параметрами: порядковий номер, за яким занесено лот у таблицю; код, який визначається за номерами свердловини та зразка; номер свердловини або назва відслонення; номер зразка; глибина; дата збору; місцезнаходження; геологічний вік; форма зберігання; кількість екземплярів у лоті; номер елемента зразка колекції; назва виду латиною; хто визначив; примітки, для додаткової інформації.

За кожним з даних параметрів можна проводити швидкий пошук, вибірку та сортування. Наприклад, можна відсортувати за алфавітом елементи поля «Назва виду». В результаті отримаємо відсортовану таблицю за назвою виду.

За допомогою конструктора запитів можна виводити інформацію за окремо заданими параметрами, наприклад, лише за фрагментом видової назви. За допомогою конструктора форм можна створити зручний інтерфейс для перегляду інформації за окремою позицією таблиці.

Таким чином, після завершення інвентаризації колекція неогенових молюсків В.М. Семененка буде готовою для роботи таксономістів та стратиграфів.

Статтю підготовлено в рамках виконання теми «Розробка та апробація стратиграфічної моделі осадових басейнів палеогену, неогену та квартеру України», державний реєстраційний номер 0122U001698 (КПКВК 6541030).

Автори щиро вдячні редакції «Геологічного журналу» за увагу до авторської думки, професійне ставлення до якості ілюстративних матеріалів, а також особисто Ніні Іванівні Дугіній за дбайливе ставлення до тексту під час літературного редагування.

Короткий огляд наукової спадщини видатного діяча української геологічної науки – стратиграфа, палеонтолога та польового дослідника Володимира Миколайовича Семененка. Сформульовано найголовніші положення його внеску у розвиток стратиграфії Східного Паратетису. Надано загальні відомості про палеонтологічну колекцію, що зберігається у відділі стратиграфії та палеонтології кайнозойських відкладів Інституту геологічних наук НАН України.

Список літератури

- Геология СССР. Т. 5. Украинская ССР и Молдавская ССР: Антропов П.Я. (гл. ред.). Москва : Госгеолтехиздат, 1963. 943 с.
- Семененко В.Н. О куяльницких отложениях Северного Приазовья. *Геол. журн.* 1960. Т. 20, вып. 6 (75). С. 90–94.
- Семененко В.Н. Геология и стратиграфия киммерийских и куяльницких отложений Северного Приазовья УССР: автореф. дис. ... канд. геол.-мин. наук. Одесса, 1966а. 23 с.
- Семененко В.М. Про кореляцію пліоцену Чорноморського і Каспійського басейнів у зв'язку зі знахідкою акчагильської фауни молюсків у куяльницьких відкладах Північного Приазов'я. *Геол. журн.* 1966б. Т. 26, вип. 5 (110). С. 99–100.
- Семененко В.Н. Стратиграфическая корреляция верхнего миоцена и плиоцена Восточного Паратетиса и Тетиса. Киев: Наукова думка, 1987. 232 с.
- Семененко В.Н. Гурийский этап развития Азово-Черноморского бассейна. *Геол. журн.* 2005. № 2 (312). С. 7–22.
- Семененко В.Н. Циклическая ритмичность в понтических и киммерийских осадках Причерноморья как проявление астрономических факторов. *Геол. журн.* 2007. № 3 (320). С. 7–19.
- Семененко В.Н., Люльева С.А. Опыт прямой корреляции мио-плиоцена Восточного Паратетиса и Тетиса. *Стратиграфия кайнозоя Северного Причерноморья и Крыма.* Днепропетровск, 1978. Вып. 2. С. 95–105.
- Семененко В.Н., Мацуй В.М. Новые находки акчагильской фауны моллюсков в куяльницких отложениях Северного Приазовья. *Докл. АН УССР. Сер. Б.* 1977. № 2. С.116–118.
- Семененко В.Н., Новодран В.С., Люльев Ю.Б. Новая находка отложений куяльницкого яруса в северо-западном Причерноморье. *Докл. АН УССР. Сер. Б.* 1966. № 2. С. 256–259.
- Семененко В.Н., Певзнер М.А. Корреляция миоцена и плиоцена Понто-Каспия по биостратиграфическим и палеомагнитным данным. *Изв. АН СССР. Сер. геол.* 1979. № 1. С. 5–15.
- Семененко В.М., Шеремета В.Г. Нові дані про час утворення пліоценових відкладів на півдні України. *Геол. журн.* 1963. Т. 23, вип. 5 (94). С. 80–85.
- Семененко В.Н., Шеремета В.Г. Ostracoda куяльницкого яруса Черноморского бассейна. *Докл. АН УССР.* 1965. № 5. С. 637–640.

References

- Geology of the USSR. 5. Ukrainian SSR and Moldavian SSR. (Chief-Ed. P.Ya. Antropov). Moscow : Gosgeoltekhizdat, 1963. 943 p. (in Russian).
- Semenenko V.N. 1960. About the Kuyalnykian deposits of the Northern Azov region. *Geologičnij žurnal*, 20, 6 (75): 90–94 (in Russian).
- Semenenko V.N. 1966a. Geology and stratigraphy of the Cimmerian and the Kuyalnik deposits of Northern Azov of the UkrSSR. Abstract of dissertation Cand. Geol.-Mineral. Sci. Odessa, 23 p. (in Russian).
- Semenenko V.M. 1966b. About the correlation of the Pliocene of Black Sea and Caspian Sea basins due to the finding of the Akchahylian fauna molluscs in the Kuyalnykian deposits in Northern Azov. *Geologičnij žurnal*, 26, 5 (110): 99–100 (in Ukrainian).
- Semenenko V.N. 1987. Stratigraphic correlation of the upper Miocene and the Pliocene of the Eastern Paratethys and Tethys. Kyiv: Naukova Dumka, 232 p. (in Russian).
- Semenenko V.N. 2005. The Gurian stage of development of the Azov-Black Sea basin. *Geologičnij žurnal*, 2 (312): 7–22 (in Russian).
- Semenenko V.N. 2007. Cyclic rhythmicity in Pontic and Cimmerian sediments of the Black Sea region as a manifestation of astronomic factors. *Geologičnij žurnal*, 3 (320): 7–19 (in Russian).
- Semenenko V.N., Lyuleva S.A. 1978. Experience of the direct correlation of the Miocene–Pliocene of the Eastern Paratethys Tethys. *Cenozoic Stratigraphy of the Northern Black sea region and the Crimea*. Dnepropetrovsk. Iss. 2, pp. 95–105 (in Russian).
- Semenenko V.N., Matsui V.M. 1977. New findings of the Akchaghylian molluscs fauna in the Kuyalnikian deposits of the Northern Azov. *Reports of the Academy of Sciences of the UkrSSR. Serie B*, 2: 116–118 (in Russian).
- Semenenko V.N., Novodran V.S., Lyulev Yu.B. 1966. A new discovery of Kuyalnikian stage deposits in the northwestern Black Sea Region. *Reports of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. Series B*, 2: 256–259 (in Russian).
- Semenenko V.N., Pevzner M.A. 1979. Correlation of the Miocene and Pliocene of the Ponto-Caspian Sea based on biostratigraphic and paleomagnetic data [Korrelyaciya miocena i pliocena Ponto-Kaspija po biostratigraficheskim i paleomagnitnym dannym]. *Proceedings of the USSR Academy of Sciences. Geological series*, 1: 5–15 (in Russian).
- Semenenko V.N., Sheremeta V.G. 1963. New data about of the Pliocene formation in the Southern Ukraine. *Geologičnij žurnal*, 23, 5 (92): 80–85 (in Ukrainian).
- Semenenko V.N., Sheremeta V.G. 1965. Ostracoda of the Kuyalnikian Stage of the Black Sea Basin. *Reports of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*, 5: 637–640 (in Russian).